

İLKOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN DEĞERLER YÖNÜNDEN İNCELENMESİ*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Kevser DÖKME¹, Berfu KIZILASLAN TUNÇER²

* Bu çalışma Kevser Dökme'nin İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Değerler Yönünden İncelenmesi isimli yüksek lisans tezinden oluşturulmuştur.

1 Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, kevserdokme@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2981-5268.

2 Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, berfutumcer@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5184-4869.

Geliş Tarihi: 14.02.2021 Kabul Tarihi: 14.07.2021 DOI: 10.37669/milliegitim.880197

Öz: Bu araştırmanın amacı İlkokul Türkçe ders kitaplarında bulunan öyküleyici metinlerde İlkokul Türkçe Programı'nda belirtilen kök değerlerin hangi düzeyde bulunduğunu belirlemek ve bu değerlere ilişkin öğretmen görüşlerini almaktır. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasının kullanıldığı bu çalışmada doküman analizi yöntemi ile Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde yer alan değerler incelenmiştir. İlkokul Türkçe ders kitapları incelendiğinde kök değerlerin her sınıf düzeyinde artılarak metinlerde yer aldığı ancak değerlerin metinlerde yer alma sıklığının dengeli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir amaca yönelik olarak öğretmenlerin değerlere ilişkin görüşleri Gaziantep ilindeki merkeze bağlı ilkokullarda görev yapan 17 sınıf öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile alınmıştır. İçerik analizi yöntemi ile analiz edilen bulgulara göre, öğretmenlerin tamamı değerler eğitimiye yönelik uygulamalardan sonra, öğrencilerin büyük bir kısmında, özellikle küçük yaş gruplarında değişiklik olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin, okulda ve toplumda yaşanan şiddet olayları gibi çeşitli sorunların yalnızca okulda verilen değerler eğitimi ile önlenemeyeceği görüşüne sahip oldukları, ailenin de işe koşulması gerektiği tespit edilmiştir. Ayrıca değerler eğitiminde yer alan değer ifadelerinin soyut olması ve değer öğretiminin çocukların soyut kavram ve ifadeleri henüz tam olarak anlamlandıramadığı küçük yaşlarda daha etkili olması tezatlığın değerlerin öğretimini zorlaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe dersi, değerler eğitimi, Türkçe ders kitabı

INVESTIGATION OF NARRATIVE TEXTS IN TURKISH TEXTBOOKS IN TERMS OF VALUES

Abstract:

The aim of this study is to determine the level of root values specified in the Primary School Turkish Curriculum in the narrative texts in the primary school Turkish textbooks and to obtain teachers' opinions on these values. In this case study, the values in the narrative texts in Turkish textbooks were examined with the method of document analysis. When the primary school Turkish textbooks were examined, it was concluded that the root values were increased at each grade level and included in the texts, but the frequency of the values included in the texts was not balanced. For another purpose, semi-structured interviews were conducted with 17 primary school teachers. The answers given by the teachers were analyzed using the content analysis method. According to the data, after the practices for values education, all of the teachers stated that there was a change in most of the students, especially in younger age groups. Teachers had the view that various problems such as violence in the school and in the society could not be prevented only with the values education given at school, and the family should also be employed.

Keywords: Turkish lesson, values education, Turkish study book

Giriş

Ülkemizde gerek eğitim sistemi içerisinde gerek sosyal hayatın içerisinde insani, manevi, sosyal ve millî değerlere önem verilmekte; huzurlu, sağlıklı, refah bir toplum yapısının sağlanması ve devamlılığı için öğrencilere küçük yaşlardan itibaren değerler eğitimi verilmektedir. Türk (2009), değerler eğitimi açısından bakıldığında eğitimin temel maksadının, bireylerin ve toplumların kendi kültürlerini tanımlarına yardım ederek, refaha ve mutluluğa ulaşmalarına ışık tutmak olduğunu ifade eder. Bu bağlamda değer eğitiminde öğretmen ve öğrenci özelliği önem arz etmektedir. Yalçinkaya ve Aktepe (2019) değer eğitiminde öğretmen kadar, öğrencinin yönelimleri, iyi bir aile eğitimi alması, okulda öğretmenden alacağı rol model davranışları görmesi ve doğru arkadaş seçiminde bulunması gibi birçok etken bir araya geldiğinde çocuk doğru değerleri edinebilir.

Son yüzyıllar göz önüne alındığında sosyal bilimlerin karşı karşıya kaldığı en önemli problemler arasında değerler gösterilmektedir. Değerler; sosyoloji, psikoloji, felsefe gibi pek çok bilim tarafından çalışma konusu olarak ele alınmaktadır. Toplum-bilimciler, antropologlar, sosyal psikologlar ve psikologlar bu dalda araştırması olan

bilim insanları içerisinde yer almaktadır. Yakın dönemlerde pek çok farklı kültürü ele alan psikologlar da değerleri inceleyen ve irdeleyen bilim insanları arasında gösterilmişlerdir. Değerler üzerine günümüze dek pek çok çalışma yapıldığını bilsek dahi değerlerin net tanımla neyi içerdiğine ilişkin kesin bir tablo çizmemiz güçtür (Bacanlı,1999; Bacanlı, 2002; Mehmedoğlu, 2006).

Rokeach'a (1973) göre değerler; davranışlara yol gösteren ama zaruri olarak onu gerektirmeyen, fikirler, nesnelere, davranışlar vb. durumlar konusunda duyusallık taşıyan düşüncelerdir. Rokeach'tan (1973) sonra Schwartz ve Bilsky (1987, 1990) değerlerin alan yazında tanımlanan niteliklerini de göz önünde bulundurarak bir tanımlama yapmışlardır. Buna göre değerler:

- a) İnançlar ve fikirlerdir.
- b) davranış ve hedeflerle ilintilidirler.
- c) durumların ötesindedirler.
- d) olayların ve davranışların tercihine ve farklılaşmasına önderlik yaparlar.
- e) önem dereceleri dikkate alınarak sıralanırlar.

Değerlerin alan yazında yer alan farklı pek çok tanımı olmasına rağmen asıl önem taşıyan konu, bu değerlerin yaşama transfer edilmesidir. Değerlerin benimsenmesi; algılanmasına, hayata yansıtılması için teşvik edilmesine ve bireyin kendi değerlerini kendisinin oluşturmasına bağlıdır (Grusec ve Goodnow, 1994: Akt. Çiftçi, Karapazar ve Kurnaz, 2013). Değerler, toplum tarafından kabul gören, onaylanan, kıymet verilen, iyi ve güzel bulunan tutum ve davranışlardır (Yalçınkaya ve Aktepe, 2019). Bireyin çevresindeki olayların iyi ya da doğrusu konusundaki yargılarını oluşturan temel kavram "değer" olarak ifade edilmektedir. Değerler, çevredeki olayları belirli bir süzgeçten geçirip, davranışlara yön vermeyi sağlayan olgulardır (Çalışkur, Demirhan ve Bozkurt, 2012).

İlgili değerlerin giderek göz ardı edildiğinin fark edilmesi neticesinde, değerler eğitiminin önemi her geçen gün artmaktadır. Oysa önceden bu değerler, birey fark etmeden günlük yaşamda ona kazandırılan nitelikler bütünüydü. Fakat bugün geldiğimiz konum, giderek daha az önemsenen insani ve toplumsal ilişkiler, değerleri içeren bu davranış kalıplarının günlük yaşamda kazandırılmasına engel olmaktadır (Kaya, 2013).

Değerler, eğitim yoluyla kuşaktan kuşağa öğretilecek, sosyal yaşamda karakterli, tüm insanlara faydalı bireyler yetişmesini sağlayacaktır. Bu ise içinde bulunduğumuz kültürün sürekliliğini sağlayarak geçmişle gelecek arasında köprü kuracaktır. Değerler ve birey arasında çift yönlü bir döngü vardır. Değerler bireylerin deneyimleri sonucu edinilirken, edinilen bu değerler bireyi ve toplumu olumlu bir şekilde yönlendirecektir. Tüm bu hedeflere varmak ise sağlıklı bir eğitim sistemi ile mümkündür (Tokdemir, 2007).

Şen (2007), değer öğretiminin okullarda bir plan ve program eşliğinde yapıldığını, değerleri içeren hedefleri kazandırmak amacıyla bir rota çizilmesi gerektiğini ve değerlerin bireylere kazandırılması esnasında bir yöntem, bir sistem belirlenmediği takdirde başarı elde edilemeyeceğini belirtir. Türk Millî Eğitiminin genel hedefleri incelendiğinde değerlerin öğrencilere kazandırılmasının amaçlandığı görülmektedir. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda ulusal, manevi, kişisel ve sosyal birtakım değerlerin genel bir bakış açısıyla ele alındığı görülmektedir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, değerler eğitiminin amacına ulaşması için plan program dâhilinde sistematik olarak verilmesi gerekmektedir. Bu da öğretim programlarının uygulama alanı olan ders kitapları ile mümkündür. İçerdiği değerler incelendiğinde, Türkçe dersinin değer öğretimi konusunda büyük bir paya sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Ülkemizde yukarıda sözü edilen problemlerin önlenmesi adına bu çalışmada, değerler eğitiminin önemli bir bölümünü üstlenme sorumluluğunu gösteren İlkokul Türkçe ders kitapları içerdiği değerler yönünden incelenmiş, elde edilen sonuçlar öğretmen görüşleri ile desteklenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı İlkokul Türkçe ders kitaplarında bulunan öyküleyici metinlerde yer verilen kök değerlerin hangi düzeyde bulunduğunu belirlemek ve bu değerlere ilişkin öğretmen görüşlerini almaktır. İlkokul 1-4. sınıflar arası Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde bulunan değerler nelerdir ve sınıf öğretmenlerinin bu değerlere ilişkin görüşleri nelerdir? Bu doğrultuda aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. İlkokul 1-4. sınıflar arası Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde bulunan değerler nelerdir?
2. Sınıf öğretmenleri, öğrencilere değerler eğitiminin amaçlarını kazandırmaya yönelik ne tür uygulamalar yapmaktadır?
3. Sınıf öğretmenleri değerler eğitimine yönelik uygulamalardan sonra öğrencilerde olumlu davranış değişikliği oluştuğunu düşünmekte midir?
4. Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik uygulamalarda yaşadıkları sorunlar nelerdir?
5. Değerler eğitimindeki değer kavramı ile sınıf öğretmenlerinin değer kavramları uyuşmakta mıdır?

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durumlar çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilir. Bir birey, bir kurum, bir grup, bir ortam çalışılacak durumlara örnek oluşturabilir. Durum çalışmaları nicel veya nitel bir yaklaşımla ortaya koyulabilir. Her iki yaklaşımda da amaç belirli bir duruma yönelik sonuç-

lara ulaşmaktır. Yani bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumla etkileşimleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Yıldırım ve Şimşek (2018) durum çalışmalarında çoğunlukla çok sayıda yöntem ile verilerin toplanabileceğini ifade ederler. Bu çalışmada ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin içerdiği değerler doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Doküman analizini Berg ve Lune (2015) belirli kalıplar, temalar, önyargılar ve anlamlarını saptamak amacıyla belirlenen materyalin sistematik ve ayrıntılı olarak dikkatli bir biçimde irdelenmesi ve açıklanması şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca araştırmacının hazırladığı yarı yapılandırılmış görüşme formu ile 17 sınıf öğretmeni- nin değerlere ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Gaziantep il merkezinde bulunan 3 ilkökulda görev yapan 17 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Tablo1’de çalışma grubunun demografik bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler

		f	%
Cinsiyet	Kadın	8	47,05
	Erkek	9	52,94
	Toplam	17	100
	6-10	3	17,64
	11-15	2	11,76
	16-20	1	5,88
	21-25	3	17,64
	26-30	2	11,76
	Toplam	17	100
Sınıf Düzeyi	1	6	35,29
	2	6	35,29
	3	4	23,52
	4	1	5,88
	Toplam	17	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin % 47,05’i (f=8) kadın, %52,94’ü ise (f=9) erkek öğretmenlerden oluşmaktadır. Katılımcıların kıdem yıllarına bakıldığında %35,29’unun (f=6) 1-5 arası kıdem yılına sahip oldukları, %17,64’ünün (f=3) 6-10 arası kıdem yılına sahip oldukları, % 11,76’sının (f=2) 11-15 arası kıdem

yılına sahip oldukları, %5,88'inin (f=1) 16-20arası kıdem yılına sahip olduğu, % 17,64'ünün (f=3) 21-25 arası kıdem yılına sahip oldukları ve %11,76'sının (f=2) 26-30 arası kıdem yılına sahip oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %35,29'u (f=6) 1.sınıf öğrencilerine, %35,29'u (f=6) 2.sınıf öğrencilerine, %23,52'si(f=4) 3.sınıf öğrencilerine eğitim ve %5,88'i (f=1) 4.sınıf öğrencilerine eğitim vermektedir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama araçları olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile doküman analizi için geliştirilmiş kontrol listesi kullanılmıştır. Geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ve kontrol listesi için temel eğitim alanında uzman iki öğretim üyesinden uzman görüşü alınmış, önerdikleri düzeltmeler yapılarak uygulamaya hazır hâle getirilmişlerdir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu: Görüşme formunda yer alan altı soruda; öğrencilere değer kazandırmaya yönelik öğretmenlerin yaptıkları etkinlik ve uygulamalar, değerler eğitimi ile birlikte öğrencilerde oluşan değişiklikler, değerler eğitimine yönelik uygulamalarda öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar, değerler eğitimindeki değer anlayışı ile katılımcının değer anlayışına ilişkin sorular yer almaktadır. Görüşme formu hazırlandıktan sonra üç alan uzmanından uzman görüşü alınarak gerekli düzeltmelerden yapıldıktan sonra son hâli verilmiştir.

Kök değerler kontrol listesi: İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde yer alan kök değerlerin Türkçe Öğretim Programı'nda bulunan kök değerlere göre dağılımını belirlemek için hazırlanmıştır. Türkçe Öğretim Programı'nda belirtilen kök değerler şöyledir: dostluk, adalet, öz denetim, dürüstlük, saygı, sabır, sorumluluk, sevgi, yardımseverlik, vatanseverlik (MEB, 2019). Kontrol listesi yoluyla temalara ayrılarak incelenmiştir. İncelenen kök değerlerden tablolar oluşturulup frekans ve yüzde (%) değerleri belirtilmiştir. Doküman analizi esnasında Türkçe Öğretim Programı'nda örneklendirilen alt değer ifadelerine, ihtiyaç duyulan yerlerde başvurulmuş ve analiz esnasında bu alt değerlere yer verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama aşamasında ilk olarak Gaziantep İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı belirlenen okullarda çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için gerekli izinler alınmıştır. İzinler alındıktan sonraki süreçte belirlenen okullara gidilip araştırmacı tarafından öğretmenlerle görüşme yapılmıştır. Verilerin yalnızca araştırma esnasında kullanılacağı, kişisel bilgilerin kullanılmayacağı katılımcılara belirtilmiştir. Görüşme esnasında ses kaydı alınmış ve eş zamanlı olarak verilen yanıtlar not tutulmuştur. Araştırmanın doküman analizi aşaması için seçilen bu okullarda da okutulan Türkçe Ders Kitapları (1-4.sınıf) edinilerek değerler yönünden incelenmiştir.

Araştırmanın verileri 2020 yılından önce toplandığı için etik kurul izni alınmamıştır. Ancak Gaziantep İl Millî Eğitim Müdürlüğünden alınan izin ile araştırmanın verileri toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin incelenmesinde öğretmen görüşmeleri için içerik analizi ve ders kitaplarının incelenmesinde doküman analizi teknikleri kullanılmıştır. Karasar (1998); araştırmanın gerekli verilerin toplanması ile bitmeyeceğini, toplanan verilerin araştırmanın problemine çözüm önerileri geliştirecek şekilde işlenerek çözümlenmesi, yorumlanıp değerlendirilmesi gerektiğini ve araştırmanın özgünlüğünün bu aşama ile belirginleşip bütünlük kazandığını ifade eder. Bu araştırma görüşme ve doküman analizi olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada araştırma kapsamında yapılan görüşmeler, içerik analizi yapılarak incelenmiştir.

Yıldırım ve Şimşek (2018) içerik analizindeki esas hedefin, toplanmış olan verileri yorumlayabilecek ilişki ve kavramları saptamak olduğunu belirtir. Toplanan veriler kavramsallaştırılır, bu kavramlara göre mantıksal bir şekilde düzenlenir ve buna göre veriyi içeren temalar tespit edilir. Temalar ise olguların daha iyi düzenlenerek anlaşılmasını sağlar. Bu bağlamda, içerik analizi sayesinde veriler tanımlanır, verilerde saklı olabilecek gerçekler ortaya koyulmaya çalışılır. İçerik analizinin en belirgin özelliği, benzer verilerin tema ve kavramlar ile bir araya getirilmesi ve araştırmayı okuyanların anlayabileceği biçimde düzenlenerek yorumlanmasıdır.

Öncelikle görüşme yapılan öğretmenler, 1-10'a kadar Ö1, Ö2 şeklinde numaralandırılmış ve çözümlenmelerde bu kodlar kullanılarak yapılmıştır. Görüşme formunda yer alan sorulardan kodlar oluşturulmuştur. Daha sonra her kod için öğretmenlerin yanıtlarından benzerlik durumlarına göre temalar oluşturulmuştur. Temalardaki verilerin tekrar etme sıklığına bağlı olarak frekans ve yüzde değerleri hesaplanmış ve işlenen veriler yorumlanmıştır. Böylece araştırmanın çözümlenmesi aşamasında veriler ayıklanmış, gerekli kodlama ile sınıflandırma işlemi yapılmış ve verilerin analizi tamamlanmıştır. İkinci aşamada ise yukarıda belirtildiği üzere İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler, Türkçe Öğretim Programı'nda bulunan kök değerler açısından temalara ayrılarak incelenmiştir. İlkokul 1. Sınıf Türkçe ders kitabından başlamak üzere 2, 3 ve 4. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler ve devamında yer alan etkinlikler, temalara ayrılarak incelenmiştir. Türkçe Öğretim Programı'nda belirtilen kök değerlerin tekrar etme sıklığı, frekans analizi ile çözümlenerek kaydedilmiştir. Her metin için aynı işlem yapılmış, her tema ve sınıf düzeyi için tablolar oluşturulmuştur. Bazı metinlerde değerler doğrudan yer almayıp dolaylı ifadelerle verildiği için frekans analizi ile çözümlenmek mümkün olmamıştır. Dolaylı olarak belirtilen bu değerler tablolarda işaretlenerek belirtilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılarak elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Araştırmanın birinci aşamasında İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler değerler yönünden incelenmiş, ulaşılan sonuçlar tabloleştirilmiş ve yorumlanmıştır. Doküman analizi yapılırken Ta-

lim Terbiye Kurulu Türkçe Öğretim Programı'nda bulunan kök değer ifadeleri dikkate alınmıştır. Öğretim programında yer alan kök değerler şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik (MEB, 2019). Araştırmanın ikinci aşamasında ise öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili görüşleri alınmış, alınan yanıtlar kodlama yapılarak tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır.

1. İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Değerler Yönünden Analizi

Bu bölümde ilkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler değerler yönünden temalara ayrılarak doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Bu bağlamda İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan kök değerler tablolaştırılmıştır.

Doküman analizi aşamasında öyküleyici metinlerdeki değer içeren ifadeler her bir metin için; kelimeler, cümleler ve paragraflar programda belirlenen kök değerlere göre incelenip sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma aşamasında Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan kök değer ifadeleri yazılmıştır. Sınıflandırma işlemi belirlendikten sonra İlkokul 1. Sınıf Türkçe ders kitabından başlamak suretiyle İlkokul 2, 3 ve 4. Sınıf Türkçe ders kitapları metinler bazında incelenip temalar hâlinde tablolaştırılmıştır. Bu sayede hem metinlerde yer alan değerlerden hangilerinin vurgulandığı hem de metnin yer aldığı tema genelindeki değer dağılımı gözlenmiştir. Araştırma kapsamında kök değerlerden bazılarının metnin içeriğinde dolaylı olarak yer aldığı gözlenmiştir. Bu değerler metnin içeriğinde kavram olarak yer almadığından ~ işareti ile gösterilmiştir. Dolaylı olarak yer alan kök değerlerin geçtiği bölümler alıntılanarak bulgulara eklenmiştir.

Tablo 2. 1. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Analizi

Temalar	Değerler	F	%
5. Tema: Çocuk Dünyası	Sevgi	5	62.5
	Sorumluluk	~	~
	Saygı	~	~
	Özdenetim	~	~
	Dostluk	1	12.5
	Yardımseverlik	2	25
6. Tema: Doğa ve Evren	Sevgi	2	100
	Yardımseverlik	~	~
7. Tema: Millî Mücadele ve Atatürk	Vatanseverlik	18	64.5
	Sevgi	8	28.5
	Saygı	1	3.5
	Yardımseverlik	1	3.5

8. Tema: Bilim ve Teknoloji	Sevgi	7	70
	Sorumluluk	2	20
	Sabır	1	10
	Saygı	~	~
	Özdenetim	~	~
	Yardıms severlik	~	~

İlkokul 1. Sınıf Türkçe ders kitabı 5.temadan başladığından incelemelere 5.temadan başlanmıştır. 5. temadan son tema olan 8. temaya kadar yapılan incelemelerde çeşitlilik açısından en fazla değere yer verilen temalar 5 ve 8. temalardır. İlkokul 1. Sınıf Türkçe ders kitabında 7. Tema olan Millî Mücadele ve Atatürk temasında ağırlıklı olarak (%64.2) vatanseverlik değerine yer verilirken tüm temalarda en çok yer verilen değer, programda kök değer olarak yer alan sevgi kök değeri olduğu görülmüştür. Sevgi kök değeri; okul sevgisi, kitap sevgisi, Atatürk sevgisi, hayvan sevgisi, insan sevgisi gibi birçok farklı alt değer bağlamında kullanılmıştır. İlkokul 1.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan bu değerlerin öğrencilere milli manevi değerlerimizi kazandırmak açısından uygun olduğu görülmektedir. Ancak temalarda yer alan değerlerin kitaplarda eşit sayıda yer almadığı, bazı değerler metinlerde çok fazla yer alırken bazılarının çok az yer aldığı belirlenmiştir. Doğrudan kitaplardaki metinlerde yer almayan ancak sezdirilen sorumluluk, saygı, özdenetim ve yardıms severlik değerlerinin doğrudan kullanılmalarının da metinlere eklenmesi öğrencilerin bu değerleri daha kolay içselleştirmesini sağlayabilir.

Tablo 3. 2. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Analizi

Temalar	Değerler	f	%
1. Tema: Çocuk Dünyası	Sevgi	8	100
2. Tema: Millî Mücadele ve Atatürk	Sevgi	5	50
	Vatanseverlik	3	30
	Saygı	1	10
	Yardıms severlik	1	10
3.Tema: Erdemler	Dostluk	27	45.7
	Sevgi	17	28.8
	Yardıms severlik	29	15.2
	Saygı	5	8.4
	Sorumluluk	1	1.6

İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Değerler Yönünden İncelenmesi

4. Tema: Millî Kültürümüz	Yardımseverlik	2	66.6
	Sevgi	1	33.3
	Saygı	~	~
5.Tema: Doğa ve Evren	Sevgi	6	100
6.Tema: Vatandaşlık bilinci	Sevgi	2	66.6
	Yardımseverlik	1	33.3
	Sorumluluk	~	~
	Sabır	~	~
7.Tema: Sağlık ve Spor	Sevgi	7	77.7
	Yardımseverlik	2	22.2
	Özdenetim	~	~
8. Tema: Bilim ve Teknoloji	Sevgi	3	50
	Dostluk	2	33.3
	Yardımseverlik	1	16.6

İlkokul 2. Sınıf Türkçe ders kitabında bulunan 8 temada yer alan kök değerler Tablo 3'te gösterilmiştir. Tablo 3'e göre değerlerin çeşitliliği açısından en fazla değere yer verilen tema 3. tema olan "Erdemler" temasıdır. İlkokul 2. Sınıf Türkçe ders kitabındaki temalarda çoğunlukla sevgi değerine yer verildiği görülmüştür. Öz denetim, sabır ve sorumluluk gibi bazı çoklu davranış örüntülerini gerektiren değerlerin metinler içerisinde dolaylı olarak yer aldığı tespit edilmiştir. İlkokul 2. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerlerin İlkokul 1.Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlerle benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Temalarda yer alan değerlerin 2.sınıf kitaplarında yer alan metinlerde de dengesiz şekilde dağıldığı görülmektedir.

Tablo 4. 3.Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Analizi

Temalar	Değerler	f	%
1. Tema: Birey ve Toplum	Sevgi	1	25
	Doğruluk/dürüstlük	4	75
2. Tema: Millî Mücadele ve Atatürk	Vatanseverlik	~	~
	Sabır	3	27.2
	Yardımseverlik	2	18.1
	Dostluk	1	9
	Sevgi	3	27.2
3.Tema: Erdemler	Saygı	1	9
	Sevgi	6	23
	Yardımseverlik	18	69.2
	Dostluk	1	3.8
4. Tema: Millî Kültürümüz	Saygı	1	3.8
	Sevgi	4	80
	Saygı	1	20
5.Tema: İletişim	Saygı	2	33.3
	Adalet	1	16.6
	Yardımseverlik	3	50
	Sevgi	~	~
6.Tema: Bilim ve Teknoloji	Sevgi	2	100
7.Tema: Çocuk Dünyası	Dostluk	2	6.8
	Sevgi	27	93.1
8. Tema: Sağlık ve Spor	Sevgi	6	66.6
	Doğruluk/dürüstlük	1	11.1
	Yardımseverlik	1	11.1
	Saygı	1	11.1

İlkokul 3. Sınıf Türkçe ders kitabında bulunan değerlerin çeşitliliği açısından en fazla sayıda değere yer verilen tema “Millî Mücadele ve Atatürk” temasıdır. Tüm temalar genelinde en sık söz edilen değer, Tablo 4’e göre sevgi kök değeridir. Her temada ağırlık verilen değer farklıdır. İlkokul 3. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bu değerlerin öğrencilerin seviyesine uygun olduğu görülmektedir. “Millî Mücadele ve Atatürk” ile “Millî Kültürümüz” temalarında yer alan değerler öğrencilere Atatürk sevgisi, vatan sevgisi, milli mücadelenin önemi gibi değerleri kazandırmada etkili olacaktır. “Erdemler” temasında sıklıkla yer alan yardımseverlik değeri ise öğrencilerin küçük yaşta yardımseverliğin önemini içselleştirmesine olanak sağlayacaktır.

Tablo 5. 4.Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Analizi

Temalar	Değerler	f	%
1. Tema: Okuma Kültürü	Dostluk	5	50
	Sevgi	3	30
	Saygı	1	10
	Doğruluk/dürüstlük	1	10
	Adalet		
2. Tema: Milli Mücadele ve Atatürk	Sevgi	1	14.2
	Vatanseverlik	6	85.7
3.Tema: Erdemler	Yardımsesverlik	4	12.5
	Dostluk	13	40.6
	Sevgi	10	31.2
	Doğruluk/dürüstlük	5	15.6
4. Tema: Bilim ve Teknoloji	Sevgi	7	41.1
	Doğruluk/dürüstlük	2	11.7
	Sabır	6	35.2
	Yardımsesverlik	2	11.7
5.Tema: Doğa ve Evren	Sevgi	3	75
	Dostluk	1	25
	Özdenetim		
6.Tema: Millî Kültürümüz	Doğruluk/dürüstlük	1	3
	Sabır	1	3
	Sevgi	6	18.1
	Dostluk	12	36.3
	Saygı	2	6
	Vatanseverlik	11	33.3
7.Tema: Sağlık ve Spor	Sevgi	3	50
	Özdenetim		
	Sabır	2	33.3
	Sorumluluk	1	16.6
8. Tema: Sanat	Sevgi	3	75
	Vatanseverlik	1	25

Tablo 5 incelendiğinde değerlerin çeşitliliği açısından en fazla sayıda değere yer veren tema “Millî Kültürümüz” temasıdır. İlkokul 1 ve 2. sınıf kitaplarında da olduğu gibi 4. sınıf kitabında da tüm temalar arasında en sık rastlanan değerın sevgi kök de-

ğeri olduğu saptanmıştır. Ancak bu sınıf seviyesindeki metinlerde yer alan değerlerin önceki sınıf seviyesindeki metinlere oranla daha dengeli dağıldığı görülmektedir. Her temada farklı bir değere yer verildiğine ulaşılmış ve sınıf düzeyleri arttıkça yer verilen değerlerin çeşitliliğinin de arttığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin yaşları büyüdükçe, önemini kavrayıp edinmeleri gereken değerler de arttığı için Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlerin sayısının ve çeşitliliğinin artması beklenen bir durumdur. Ancak kök değerler içerisinde yer almasına rağmen kitaplarda doğrudan yer almayan adalet ve özdenetim kök değerinin de kitaplara eklenmesi öğrencilerin bu değeri daha kolay içselleştirmesini sağlayabilir.

2. Öğretmen Görüşmelerinden Elde Edilen Bulguların Analizi

Görüşme sorularına verilen yanıtların analizi yapılırken yineleme sıklıkları ve benzerliklerine göre kategorize edilmiş ve tablolar oluşturulmuştur. Elde edilen veriler görüşmelerden alıntılarla desteklenerek yorumlanmıştır.

2.1 “Değerler eğitiminin amaçlarını kazandırmaya yönelik ne tür uygulamalar yapıyorsunuz?” sorusunun analizi: Çalışmanın bu basamağında değerler eğitiminin amaçlarını kazandırmaya yönelik öğretmenlerin yaptığı uygulamalardan elde edilen bulgular yer almaktadır. Bu bölümdeki yanıtlar benzerliklerine göre program dahilindeki etkinlikler ve program haricindeki etkinlikler şeklinde temalaştırılmıştır. Birden fazla temada yanıtı olan katılımcıların yanıtları, ait olduğu gruba dâhil edilmiştir.

Tablo 6. Değerler Eğitimi Öğrencilere Kazandırmaya Yönelik Öğretmenlerin En Sık Başvurdukları Etkinlikler

	Uygulama	f	%
Program dâhilindeki etkinlikler	hikaye	8	11.9
	pano çalışması	9	13.4
	drama	8	11.9
	video çalışması	3	4.4
	beyin fırtınası	1	1.4
	planlar	1	1.4
	projeksiyon çalışması	1	1.4
	şeref köşesi	1	1.4
	oyun	1	1.4
	soru-cevap	1	1.4

Program haricindeki etkinlikler	yaparak yaşayarak öğrenme	9	13.4
	telkin etme	10	14.9
	veli toplantısı	1	1.4
	ders kitabı	3	4.4
	örnek olay	7	10.4
	ödüllendirme/pekiştirme	1	1.4
	gezi	1	1.4
	model olma	1	1.4

Katılımcıların verdiği yanıtlardan hareketle oluşturulan Tablo 6'ya göre, değerler eğitimi öğrencilere kazandırmaya yönelik öğretmenlerin en sık başvurdukları uygulamaların program haricindeki etkinliklerde yer alan telkin etme uygulaması olduğu (%14.9) görülmektedir. Öğretmenlerin öğrencilerle sohbet havası içerisinde konuşarak veya anlık bir olaya müdahale ederken telkin yöntemini kullanarak onlara değer kazandırmaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Böylece bir ders konusu olarak değil, günlük hayatın akışı içinde gelişen olaylara dayalı seyreden durumlarda değerler eğitimi kullandıkları görülmektedir. Telkin etme uygulamalarını ise programda yer alan etkinlikler arasında bulunan pano çalışmaları takip etmektedir (%13.4). Pano çalışmalarında öğretmenler öğrencileri işe koşarak onlara değerlerin yer aldığı afiş, poster, broşür hazırlatarak bunların sınıf panosunda sergilenmesini sağlamışlardır. Daha sonra yaparak ve yaşayarak öğrenme ve drama etkinlikleri en sık kullanılan uygulamalardır.

Görüşme yapılan öğretmenlerden Ö4 (3.sınıf) soruyu: *“Derslerde çeşitli çalışmalarımız oluyor. Konular elverdiği ölçüde, konular geldikçe çalışmalar yapıyoruz. Bunun dışında pano hazırladım ben değerler eğitimi ile ilgili. Pano çalışmamız oluyor. Hangi değer varsa o değerle ilgili panoya çeşitli yazılar, broşürler asıyoruz. Bu şekilde çocuklara değerleri kazandırmaya çalışıyoruz elimizden geldiğince.”* şeklinde yanıtlamıştır.

Başka bir katılımcı olan Ö12 (1.sınıf) soruyu: *“Öğrenciler birinci sınıf öğrencisi olduğu için okuma yazmayı yeni öğrendiler. Ben de hikaye üzerinden daha çok gittim. Bir metin okuyup, çocuklara okutup o metindeki değer hakkında çocukların fikirlerini aldım ama soru cevap şeklinde daha çok. Video çalışması ya da yine değerlerden biri hakkında resim olabilir, pano düzenleme olabilir, daha çok bunlar üzerinden gittik.”* şeklinde yanıtlamıştır. Diğer bir katılımcı olan A öğretmeni (1.sınıf) şöyle yanıt vermiştir: *“Kazandırılmak istenen değerle ilgili önce mini bir beyin fırtınası yaptırıp doğru değer ve davranışı kendilerinin sezerek üzerinde genişletme yaptırıyoruz.”* şeklinde yanıtlamıştır. Görüşme yapılan katılımcılardan Ö2: *“Evde kahve yapımı, büyükleri karşılama, el öpme, kolonya şeker verme görevlerini vermekteyiz.”* yanıtını vererek saygı, sorumluluk, yardımlaşma değerlerini öğrencilere yaparak yaşayarak kazandırmayı hedeflediğini göstermiştir.

2.2 “Değerler eğitimine yönelik uygulamalardan sonra öğrencilerde olumlu davranış değişikliği oluştuğunu düşünüyor musunuz?” sorusunun analizi: Bu soruya verilen yanıtlar öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik uygulamalarından sonra öğrencilerde olumlu davranış değişikliği olup olmadığını, oluyorsa nasıl bir değişikliğin meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Değerler eğitimine yönelik uygulamalardan sonra öğrencilerde değişiklik olup olmadığına dair bilgiler Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Değerler Eğitimine Yönelik Uygulamalardan Sonra Öğrencilerdeki Değişiklik Durumları

Öğrencilerde Değişiklik		
Oluyor	14	82.3
Küçük yaşlarda oluyor	2	11.7
Yavaş değişim oluyor	1	5.8

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların “Değerler eğitimine yönelik uygulamalarınızdan sonra öğrencilerde olumlu davranış değişikliği oluyor mu? Nasıl?” sorusuna verdikleri yanıtlarda 17 öğretmenden 14’ü (%82,35) oluyor yanıtını verirken katılımcılardan 2’si (%11,76) küçük yaşlarda değişim olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. 1 katılımcı (%5,88) yavaş değişim olduğunu ifade etmiştir. Öğretmenlerden Ö10 bu durumu; *“Oluyor, mutlaka. Zaten eğitimin amacı bu. Eğer çocukta bir değişiklik olmuyorsa sizin yaptığınız her şey çöpe gitmiş demektir. Bu da öğretmenin başarısızlığını gösterir bence. Eğer çocukta değişiklik oluyorsa ki ben çocuklarımda gözlemliyorum yani bakıyorum, şöyle anlatayım mesela çocuklar birinci sınıfa geldiğinde hata yaptıklarında asla özür dilemiyorlardı. Ama şimdi sıkıntı olduğu zaman kendi aralarında çözüp özür diliyorlar. Birbirlerinden özür diliyorlar veya teşekkür ediyorlar birbirlerine karşı...”* şeklinde ifade etmiştir. Ö12 ise *“Tabii şimdi ufak çocuklar olduğu için bunlara bu değerleri kazandırmak daha kolay oluyor. Çoğunda olumlu yönde gelişme oluyor.”* şeklinde yanıt vermiştir.

2.3 “Değerler Eğitimine yönelik uygulamalarınızda ne tür sorunlar yaşıyorsunuz? Bu sorunları nasıl çözüyorsunuz, çözemediğiniz sorunlar nelerdir?” sorusunun analizi: Verilen yanıtlar öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik uygulamalarında ne tür sorunlar yaşadığını, bu sorunları nasıl çözüme ulaştırdıklarını, sorunları çözemedikleri durumlarda ne tür bir yol izlediklerini ortaya koymaktadır. Sorun teması, sınıf içinde yaşanan sorunlar, sınıf dışında yaşanan sorunlar ve sorun olmuyor şeklinde temalaştırılmıştır. Öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik uygulamalarında yaşadıkları sorunlar Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Öğretmenlerin Değerler Eğitimine Yönelik Uygulamalarında Yaşadıkları Sorunlar

	Uygulama	f	%
Sınıf İçinde Yaşanan Sorunlar	Değerler eğitiminin teorik ve soyut kalması	3	14.2
	Kalabalık sınıf	1	4.7
	Ders süresinin kısıtlılığı	1	4.7
	Çocuğun kendi düşünceleri	2	9.5
	Dışlama	1	4.7
Sınıf dışında oluşan sorunlar	Aile ve çevre	10	47.6
	Şiddet	1	4.7
Sorun yok	Sorun olmuyor	2	9.5

Tablo 8'e göre öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik yaşadıkları sorunlar büyük oranda (%47.6) aileden kaynaklı sorunlardır. Bunu takip eden yanıt, öğrencilere değer kazandırma aşamasında değerler eğitiminin teorik ve soyut kalması (%14.2) olmuştur. Konunun yapısından kaynaklanan bu sorunun çözümü aşamasında öğretmenler, değerleri somutlaştırmak adına drama ve rol oynama yöntem ve tekniklerini kullanarak değerlerin kazandırılma sürecini kolaylaştırmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcılardan Ö1: *"Verilmek istenilen değerlerden bazılarının toplumun büyük kesiminde tersi yönde bir davranış gözlemlediğinden dolayı çocuk o değeri davranışa dönüştürmekte zorlanıyor. Çünkü güncel yaşamında tersi davranışlarla sürekli karşılaşmakta."* şeklinde görüşlerini belirtmiştir. Değerler eğitiminin soyut ve teorik kalmasından dolayı sorun yaşadığını dile getiren Ö6: *"Çözemediğimiz sorunlar var aslında. Değerler eğitiminin çok soyut ve teorik kaldığını düşünüyorum. Bir değer meselesinin yaparak-yaşayarak uzun soluklu bir pratikle ancak bir kişiye -işte öğrenciyse bu- yerleşebileceğini düşündüğüm için kağıt üzerinde, belirli konular üzerinde teorik olarak işlenmesi yeterince faydalı olmuyor diye düşünüyorum..... Anca işte öğretmen, az önce sözünü ettiğim o Suriyeliler meselesi olsun, yabancıya, bir başkasına bakış noktası olsun bunlar noktasında çeşitli pratikleri zorlayarak belki bir şekilde bir fayda sağlayabiliyor."* diye ifade etmiştir.

2.4 "Sizce değerler eğitimindeki değer kavramı sizin değer anlayışınızla uyumlu mu?" sorusunun analizi: Değerler eğitimindeki değer anlayışı ile öğretmenlerin değer anlayışının uyuşup uyuşmadığına dair görüşler Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9. Değerler Eğitimindeki Değer Anlayışı ile Öğretmenlerin Değer Anlayışının Uyuşup Uyuşmadığına Dair Görüşler

Değer Kavramı	f	%
Uyuşuyor	9	52.9
Uyuşmuyor	1	5.8
Kısmen Uyuşuyor	7	41.1

Tablo 9'a göre 17 katılımcının 9'u (%52,94) uyuşuyor yanıtını verirken 1 katılımcı (% 5,88) uyuşmuyor yanıtını vermiştir. Katılımcılardan 7 kişi (% 41,17) kısmen uyuşuyor şeklinde yanıt vermiştir. Katılımcılardan değerler eğitimindeki değer anlayışının kendi değer anlayışı ile kısmen uyuştüğünü ifade eden Ö3: *"Tamamen uyuşmamaktadır. Bu değerlerin daha çok evrensel değerler üzerinden uygulamaya dönük işlenmesi ve yöneten kişilerin de bu değerlere sahip çıkması gerekmektedir."* şeklinde yanıt vermiştir. Bu soruya yanıt veren katılımcılardan Ö2 değerler eğitimindeki değer anlayışının kendi değer anlayışı ile uyuşmadığını söyle dile getirmiştir: *"Hayır uyuşmuyor. Çünkü bizler aile ortamında öğretmenimize ve çevremize saygılı ve adil olmayı öğrendik. Maalesef saygı ve adalet sınıfta kaldı."* Katılımcılardan görüşlerinin uyuştüğünü dile getiren Ö8 şöyle yanıt vermiştir: *"Tabii ki dediğim gibi zaten bu değerlerin hepsi bizim hayatımızda olan ve olması gereken değerler. Hani bu kapsamda böyle bir proje olmasa bile ben sınıfta her zaman bunun gözetir ve mutlaka bunların etkili olmasını sağlarım. Yani benim için dersten daha önemli olan iyi insan yetiştirmek."*

Öğretmenlerin % 52,94'ü değerler eğitimindeki değer kavramı ile kendi değer anlayışlarının uyuştüğünü ifade ederken bir öğretmen uyuşmadığını ifade etmiştir. Gerekçe olarak ise kendilerinin aile ortamında öğretmenlerine ve çevresine saygılı ve adil olmayı öğrendiklerini dile getirmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere öğretmenlerin çoğunun değerler eğitimi konusunda ailenin okulu desteklemesini bekledikleri söylenebilir. Öğretmenlerin değerler eğitimindeki değer anlayışı ile kendi değer anlayışları büyük ölçüde uyuşmakla birlikte başta aile ve çevreden kaynaklı olarak uygulama alanında sıkıntı yaşadıkları söylenebilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

İlkokul Türkçe ders kitapları incelendiğinde Türkçe dersi öğretim programında yer alan kök değerlerin 1. sınıf dâhil olmak üzere tüm sınıf düzeylerinde yer aldığı gözlenmiştir. İlkokul Türkçe ders kitapları incelendiğinde kök değerlerin tek bir temada işlenmesi gereken bir içerik olarak ele alınmadığı; her temada ayrı bir değere vurgu yapıldığı ve bu temalarda vurgulanan belirli bir değer yanısıra birden fazla değere yer verildiği görülmüştür. Böylece değerler pek çok farklı öyküleyici metin aracılığıyla sık sık tekrarlanarak sarmal bir döngü içerisinde öğrencilerin dikkatine sunulmuştur. Ancak değerlerin metinlerde yer alma sıklığına bakıldığında orantısız bir dağılım olduğu

belirlenmiştir. Bazı değerler metinlerde sıklıkla vurgulanırken bazıları çok az yer almıştır. Tüm sınıflara ait Türkçe ders kitabındaki temalarda çoğunlukla sevgi değerine yer verildiği görülmüştür. Öz denetim, sabır ve sorumluluk gibi bazı çoklu davranış örüntülerini gerektiren değerlerin metinler içerisinde dolaylı olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Oysa bu değerlerin öğrencilerin daha kolay içselleştirilebilmesi için doğrudan metinlerde yer alması daha uygundur. Tüm sınıflarda en az yer verilen değer adalet değeri olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin kazanması gereken önemli bir değer olan adalet değeri aynı zamanda anlaşılması zor bir kavramdır. Bu nedenle metinlerde daha fazla vurgulanması önem taşımaktadır. Her temada farklı bir değere yer verildiği bulgusuna ulaşılmış ve sınıf düzeyleri arttıkça yer verilen değerlerin çeşitliliğinin de arttığı tespit edilmiştir. Çelikpazu ve Aktaş (2011) 6.7. ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan değerleri incelemiş ve bu kitaplardaki metinlerin öğrencilere değerleri kazandırmada yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Baki (2019) tarafından yapılan çalışmada da Türkçe ders kitaplarında değer aktarımının niceliksel olarak yavaş bir şekilde yapılmasına rağmen sınıf düzeyleri ile ders kitaplarındaki temalar ve değerlerin tam olarak örtüşmediği, bazı değerlerin kitaplarda bulunmadığı ve değerlerin dağılımında bir sistematik yapılanmanın olmadığı belirlenmiştir.

Sınıf öğretmenleri ile yapılan görüşmede öğretmenler, öğrencilere değer kazandırmaya yönelik sıklıkla başvurdukları yöntemlerin başında hikâye, drama ve rol oynama etkinliklerinin geldiğini belirtmişlerdir. Bu yöntemlerin, değerlerin öğrenciler tarafından içselleştirilmesini kolaylaştırdığı sonucundan hareketle değer öğretiminde öğrenci merkezli yöntemlerin kullanımına ağırlık verilmesinin fayda sağlayacağı söylenebilir. Öğretmenlerin görüşlerinden hareketle değerler eğitime yönelik uygulamalardan sonra öğrencilerin büyük bir kısmında, özellikle küçük yaş gruplarında, değişiklik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fakat bazı öğretmenler, çocuğun o zamana kadar oluşturduğu kendi değerler sisteminin, aile veya çevresinden gördüğü birtakım yanlış davranışların çocuğu olumsuz etkilediğini belirtmiş, okulda verilen değerler eğitiminin ailede desteklenmediği sürece etkili olamayacağını ifade etmişlerdir. Sosyal çevre değer eğitime etki eden faktörlerden biridir. Çocuğun, dünyaya geldiğinde iletişim hâlinde olduğu ilk sosyal çevre ailedir. Nirun (1994) insani değerlerin temelini önce aile ortamı içerisinde atıldığını ifade eden sözlerinde bu bulguyu desteklemektedir. Anne babaya saygı, büyüklere hürmet, doğruluk, küçüklere sevgi, dürüstlük, güvenilir ve adil olmak gibi değerler en başta aile kurumunda yer bulurlar. Zaman içerisinde topluma yayılırlar. Aileler topluma yetenekli bireyler kazandırmaya çaba gösterdiği müddetçe toplumda var olan değerler sürdürülebilir.

Aktepe ve Aktepe'ye göre (2009) değerlerin öğretimi informal olarak ilk olarak ailede başlar ve daha sonra formal anlamda okulda devam eder. Okul atmosferi, okul kültürü, okul yönetimi, çevre-okul ilişkileri, çevre-arkadaş ilişkileri, öğretmenlerin değerleri, anne-babanın değerleri ile çocuğun değer yargıları arasındaki bağ çocuğun okulda öğrendiği ya da edindiği değer ile doğrudan ilişkilidir.

Doğan (1999), değer üreten kurumların başında aile ve okulun geldiğini ifade eder. Ancak bu kurumların, küresel gelişmelerin millî ve yerel kültürlerde oluşturduğu değer karmaşası karşısında çaresiz kaldığını belirtir. İşte bu karmaşanın içine doğan çocuklar, değerler eğitimi olsa dahi ikileme düşmekte, bu değerleri içselleştirip karakter hâline getirememektedir. Görüşme yapılan öğretmenlerin ifadesine göre, bunun çözümlerinden biri, çocuğun okulda aldığı değerler eğitiminin evde, yakın çevrede, sinemada, televizyonda, sosyal medyada, kısaca tüm sosyal hayatın içinde desteklenmesidir.

Değerler eğitimine yönelik çalışmalardan sonra öğrencilerde olumlu yönde davranış değişikliği oluşup oluşmadığı konusunda öğretmenlerden büyük çoğunluğu olumlu davranış değişikliği olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bir kısmı küçük yaşta yapılan eğitimlerde olumlu davranış değişikliği olduğunu belirtirken, sadece bir öğretmen değişiklik olmadığını belirtmiştir. Keskinoglu (2008), insani değerler eğitimi verilen öğrencilerden beşinci sınıfa giden öğrencilerin bulunduğu kontrol ve deney grubunun son test puanlarında deney grubu yararına anlamlı bir farklılık gözlemlendiğini açıklamıştır. Verilen insani değerler eğitiminin beşinci sınıfa giden öğrencilerin ahlaki gelişimine önemli bir yararlılık sağladığını ifade etmiştir. Aladağ (2009) tarafından yapılan çalışma da değer eğitimi uygulamalarının bireylerin belirli değerleri edinmesinde önemli etkisinin olduğunu belirtmiştir. Bu araştırmalar doğrultusunda ulaşılan sonuçlar, bu çalışmadaki öğretmen görüşmelerinde sorulan “Değerler eğitimine yönelik uygulamalarınızdan sonra öğrencilerde değişiklikler oluyor mu?” sorusuna verilen yanıtları destekler niteliktedir. Birçok öğretmen öğrencilerde olumlu yönde değişiklikler oluştuğunu gözlemlendiğini ifade etmiştir.

Öğretmenler değerler eğitimine yönelik yaşadıkları sorunların başında aileden kaynaklı sorunlar geldiğini belirtmişlerdir. Bunu takip eden sorun ise, öğrencilere değer kazandırma aşamasında değerler eğitiminin teorik ve soyut kalması olmuştur. Bu sorunun çözümü için öğretmenler, değerleri somutlaştırmak amacıyla, drama ve rol oynama gibi yöntemleri kullanarak değerleri kazandırmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Maboçoğlu'na (1998) göre ahlak eğitimi dördüncü sınıftan sonraki süreye denk gelmelidir. Ahlak eğitiminde düzenli ve sistemli aydınlatma ve bilgilendirmenin bu dönemden sonra yapılması gerektiğini belirtir. Coşkun ise (2011) değer eğitiminin ilköğretimde daha etkin olduğunu ifade eder. Ergenliğe yaklaştıkça popüler değerler daha fazla kabul gördüğünden değer kazanımının zorlaştığını belirtir. Araştırmacının değerler eğitimi ile ilgili araştırmaların okul öncesi dönemden başlayarak, ilköğretim ağırlıklı olmak üzere tüm eğitim kademelerinde uygulanması gerektiğini ifade eden bu görüşleri, bu çalışmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre öğretmenler, küçük yaş gruplarına verilen değerler eğitiminin daha etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Hatta bazı öğretmenler, çocukların bu zamana gelinceye kadar ki süreçte geliştirdikleri bir anlayış olduğunu, çocuğun bir direnç gösterdiğini, bunun ise değerler eğitimi zorlaştırdığını ifade etmiştir. Bu nedenle değerler eğitimi öğrencilere henüz ilköğretim çağına gelmeden verilmeye başlanmalıdır.

Değerleri içeren davranış kalıplarının diğer öğrenme alanlarında olduğu gibi tekrar edilmesi gerekir. Bununla ilgili etkinlik, alıştırma ve tekrarlarla hayata geçirilmesi önemlidir (Aydın, 2003). Öğretmenin değer sahibi ve erdemli birey olması ve bu değerleri çocuklara nasıl öğreteceği veya kazandıracığı konusunda bilgi ve beceri sahibi olmasının yanında günlük yaşamında bunları davranışlarına yansıtması gerekmektedir (Pekdoğan ve Korkmaz, 2017; Tonga, 2017).

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlası değerler eğitimindeki değer anlayışı ile kendi değer anlayışının uyuştüğünü belirtmişlerdir. Diğer öğretmenler ise değerler eğitimindeki değer anlayışı ile kendi değer anlayışının kısmen uyuştüğünü belirtirken, bir öğretmen değerler eğitimindeki değer anlayışı ile kendi değer anlayışının uyuşmadığını belirtmiştir. Robbins (1994) kişinin değerlerini oluştururken iyi ve istedik olduğunu düşündükleri durumları değerlendirdiklerini belirtir. Bu sebeple değerler kişiler tarafından göreceli önemlerine göre oluşturulur, diğer bir deyişle her birey bir değer sistemini oluşturan bir takım değerlere sahiptir. Dolayısıyla öğretmenlerin değerler eğitiminde yer alan değerler ile kendi değerleri arasındaki uyum konusunda farklı görüşlere sahip olmaları beklenen bir durumdur.

Araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak aşağıdaki öğretmenlere ve araştırmacılara yönelik öneriler geliştirilmiştir:

- İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde Türkçe Programında yer alan kök değerlerin dengeli dağılması sağlanmalıdır.
- İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde adalet ve özdenetim değerlerine ilişkin öyküleyici metinlerin sayısı artırılmalıdır.
- Tüm değerinin öğretiminde görsel destekler sağlanabilir. Drama, rol oynama gibi yöntem ve teknikler kullanılarak öğrencilerin soyut özellikteki değerleri içselleştirmesi kolaylaştırılabilir.
- Değerler eğitiminin küçük yaş gruplarında daha etkili olduğu, çocuğun o zamana kadar oluşan yerleşik davranışlarının değerler eğitimini zorlaştırmasından dolayı değerler eğitiminin okul çağı başlamadan çok önce ailede verilmelidir. Bu amaçla okul öncesi dönemden başlayarak velilere bilgilendirici etkinlikler yapılabilir.
- Değerler eğitimine yönelik yaşanan sorunlardan biri de sınıf mevcutlarının kalabalık olması olduğundan sınıf mevcutlarının azaltılması gerekmektedir.
- Değerler eğitimi amacıyla nedenle müze gezisi, piknik, doğa yürüyüşü, kütüphane gezisi, kardeş okul projeleri ve benzeri kültürel geziler ve topluma hizmet uygulamaları ile öğrencilerin duyuşsal ve sosyal yönü kuvvetlendirilebilir.
- Bu araştırmada sadece Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler incelenmiştir. Hayat bilgisi, sosyal bilgiler, müzik, resim gibi değerler eğitimine uygun olan derslerdeki değerler incelenerek değerlendirilebilir.

Kaynakça

- AKTEPE, V., ve Aktepe, L. (2009). *Öğrencilerde iyilik yapma bilincini yerleştirmede kullanılacak metotlar ve öneriler*. 1. Ulusal İyilik Sempozyumu. Elazığ: İl Millî Eğitim Müdürlüğü-Fırat Üniversitesi, 1, 197 – 203.
- AKTEPE, V., ve Yalçınkaya, E. (2016). *Okul ortamında değerler eğitiminin öğrenci görüşlerine göre çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 17(2), 113 - 131.
- ALADAÇ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorunluluk değerini kazanma düzeyine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- AYDIN, M. Z. (2003). *Ahlâk öğretiminde örnek olay incelemesi yöntemi*. Nobel Yayınları.
- BACANLI, H. (1999). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- BACANLI, H. (2002). *Psikolojik kavram analizleri*. Nobel Yayın Dağıtım.
- BAKİ, Y. (2019). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer aktarımı açısından incelenmesi*. Değerler Eğitimi Dergisi, 17(37), 109 - 146.
- BERG, B.L., ve Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Çeviri Editörü: Hasan Aydın, Eğitim Yayıncılık.
- BİLGİN, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. Sistem Yayıncılık.
- COŞKUN, D. (2011). *İlköğretim birinci kademe beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi (Denizli ili örneği)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- ÇALIŞKUR, A., Demirhan, A., ve Bozkurt, S. (2012). *Değerlerin belirli meslek alanları ve demografik değişkenlere göre incelenmesi*. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17(1), 219 - 236.
- ÇELİKPAZU, E.E., ve Aktaş, E. (2011). *Meb 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değer iletimi açısından incelenmesi*. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 6(2), 413 - 424.
- ÇİFTÇİ, Ü., Karapazar, H. ve Kurnaz, A. (2013). *Üstün zekâli ve yetenekli öğrencilerin değer algılarının betimsel bir analizi*. Değerler Eğitimi Dergisi, 11 (26), 185-225.
- DOĞAN, İ. (1999). *Küresel değerler ve eğitim: Türkiye örneği*. Eğitimde Yansımalar: V, 21. yy Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu, 25 - 27.
- KARASAR, N. (1998). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- KAYA, U. (2013). *Değerler eğitiminde bir meslek teşkilatı: Ahilik*. Değerler Eğitimi Dergisi, 11(26), 41 - 69.
- KESKİNOĞLU, M.Ş. (2008). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerine uygulanan mesnevi temelli değerler eğitimi programının ahlaki olgunluğa ve saldırganlık eğilimine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Değerler Yönünden İncelenmesi

- MABOÇOĞLU, M. (1998). *Demokrasi eğitimi nasıl olmalıdır?*, VII. Ulusal Eğilim Bilimleri Kongresi, Selçuk Üniversitesi, 56 – 59.
- MEB, (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEHMEDOĞLU, A. U. (2006). *Gençlik, değerler ve din*. A. U. Mehmedoğlu ve Y. Mehmedoğlu (Edt.), Küreselleşme, ahlak ve değerler (251-320). Litera Yayıncılık.
- NİRUN, N. (1994). *Sistematiik sosyoloji yönünden aile ve kültür*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- PEKDOĞAN, S., ve Korkmaz, H.İ. (2017). *Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocuklarına verilen değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(37), 59-72.
- ROBBİNS, S. (1994) *Örgütsel davranışın temelleri*, Etam A.Ş.
- ROKEACH, M. (1973). *The nature of human values*, Free Press.
- SCHWARTZ, S. H., ve Bilsky, W. (1987). *Toward a psychological structure of human values*. Journal of Personality and Social Psychology, 53, 550-562.
- SCHWARTZ, S.H., ve Bilsky, W. (1990). *Toward a theory of the universal content and structure of values: Extensions and cross-cultural replications*, Journal of Personality and Social Psychology, 58, 878-891.
- ŞEN, Ü. (2007). *Millî eğitim bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TOKDEMİR, M. A. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi hakkındaki görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- TONGA, D. (2017). *Rol model olarak sosyal bilgiler öğretmeni*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2), 17-30.
- TÜRK, İ. (2009). *Değerler eğitiminde saygı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- YALÇINKAYA, E., ve Aktepe, V. (2019). *İlkokul ve ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. E. Yalçinkaya (Edt.), Eğitim bilimlerinde farklı bakışlar (5-28). İKSAD Publishing House.
- YILDIRIM, A., ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.